

JUGLANS REGIANING XALQ XO'JALIGIDAGI AXAMIYATI VA TARKIBI

Tursunboyev Xusayn Xabibullo o'g'li

Namangan davlat universiteti Tabiiy fanlar fakulteti Kimyo (turlari bo'yicha) yo'nalishi talabasi

Maqola haqida ma'lumot
Qabul qilingan: 19.07.2024
Qayta qabul: 27.07.2024
Saytda mavjud: 31.07.2024

Muallif (lar)

X.X.Tursunboyev

[10.69891/3060-4540.2024.4.1.001](https://doi.org/10.69891/3060-4540.2024.4.1.001)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13798879>

OpenAir

https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=universaljurnal.uz&oq=

Muallif bilan aloqa

tursunboyevxusaynjon@gmail.com

© X.X.Tursunboyev

UNIVERSAL xalqaro ilmiy jurnal

Ochiq ma'lumotlar:

<https://universaljurnal.uz/index.php/jurnal>

Maxfiylik bayonoti

Materialni istalgan vosita yoki formatda nusxalash va qayta tarqatish hamda maqoladan to'g'ri iqtibos keltirish va litsenziyasini ko'rsatish sharti bilan istalgan maqsadda foydalanish mumkin.

Annotasiya: Mazkur maqolada Juglans regia (yong'och daraxti)ning xalq xo'jaligidagi ahamiyati va kimyoviy tarkibi o'rganilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, yong'oqning ko'p tarmoqli foydali xususiyatlari – yog'-moy sanoatida, tibbiyotda va qishloq xo'jaligida keng qo'llanilishi aniqlangan. Shuningdek, uning tarkibida mavjud bo'lgan mikro va makroelementlar inson salomatligi uchun muhim bo'lgan funksiyalarni bajaradi. Ushbu maqola xalq xo'jaligida yong'och daraxtining ahamiyatini yanada chuqurroq o'rganish va uning kimyoviy tarkibiy qismlarini amaliyotga tatbiq etish bo'yicha muhim ma'lumotlarni beradi.

Kalit so'zlar: Juglans regia, biologik faol moddalar, kislotalar, xromatografik va analitik metodlar, mebel sanoati.

Аннотация: В данной статье рассматривается значение и химический состав Juglans regia (ореха грецкого) в народном хозяйстве. По результатам исследований установлено, что грецкий орех обладает множеством полезных свойств – его широко используют в нефтяной промышленности, медицине и сельском хозяйстве. Также содержащиеся в нем микро- и макроэлементы выполняют важные функции для здоровья человека. В данной статье представлена важная информация по дальнейшему изучению значения орехового дерева в народном хозяйстве и практическому применению его химических компонентов.

Ключевые слова: Juglans regia, биологически активные вещества, кислоты, хроматографические и аналитические методы, мебельная промышленность.

Abstract: This article examines the importance and chemical composition of Juglans regia (walnut tree) in the national economy. According to the results of the research, it was found that walnut has many useful properties – it is widely used in the oil industry, medicine and agriculture. Also, the micro- and macroelements contained in it perform important functions for human health. This article provides important information on the further study of the importance of the walnut tree in the national economy and the practical application of its chemical components.

Key words: Juglans regia, biologically active substances, acids, chromatographic and analytical methods, furniture industry.

Juglans regia (Grek yong'og'i) -O'rtasiyo, Kavkaz va boshqa mamlakatlarda tarqalgan. Hozirgi vaqtda Gretsiya yong'og'i kichik Osiyoda, Bolqon yarim orolida, Eronda, Afg'onistonda, Himolay va Tibetning G'arb qismlarida, O'rtasiyo va Kavkazda yovvoyi ko'rinishda o'sadi. U alohida yoki guruhlar bo'lib o'sadi. Grek yong'og'i – baland bo'yli ko'p yillik daraxt bo'lib, yong'oqdoshlar oilasiga mansub. Yong'oq daraxti hosildor va o'rtacha nam tuproqlarda yaxshi o'sadi. Quruqlik va botqoqlikda rivojlanmaydi, yoshi o'sgan sari tanasi yo'g'onlashib sovuqqa chidamliligi ortadi. O'q ildizli. Shu bois kuchli shamolga bardoshli, issiqqa chidamli daraxt. Bir yillik shohlari 30 daraja sovuqqa, yosh ko'chati esa 25 daraja sovuqqa bardosh beradi, sovuq urmaydi. Respublikamizni bir qator tog'larida, masalan Urgut va Omonqo'ton tog'larida, yong'oqzorlar yastanib yotibdi. Yong'oqzorlar yong'ir va boshqa suvlarni tuproqda saqlash, tuproqni tutib turishda muhim rol o'ynaydi. Eng muhimi, o'pirilishlarning, tuproq yemirilishining oldini oladi. Yong'oqni yetishtirish kamxarj va foydali bo'lib, maxsus parvarishni talab etmaydi. Yong'oq yer tanlamaydi, lekin o'rtacha namli bo'lgan oxakli qumloq-toshloq yerlarda yaxshi o'sadi. Daraxtlar mevaga kirmagan vaqtda qator orasiga boshqa qishloq xo'jalik o'simliklarini ekish mumkin. To'laqonli xosil yig'iniga yetib kelinganda xarajatlar bir yilda qoplanadi. Mutaxassislar fikricha 1 tonna yong'oqni yetishtirish, shuncha miqdordagi bug'doy yoki uzumni yetishtirishga nisbatan arzonidir. 5-8 yoshidan boshlab, ba'zi madaniy navlari 2-3 yoshidan boshlab hosil bera boshlaydi va bu qobiliyatni 500-yilgacha saqlab qoladi. Xosildorlik gektaridan 2.5-3.0 tonnani tashkil etadi.

Bu daraxtning hamma qismlari inson salomatligi va xo'jalikdagi extiyojlari uchun to'liq ishlatish mumkin. Bu daraxtning yog'ochi mebel sanoati uchun qimmatli homashyo hisoblanadi. Yong'oq yog'ochi tarkibidagi bakteritsid va insektotsid xususiyatga ega moddalar, masalan yuglon alkaloidi, yog'och chirishini va xasharotlar tomonidan zaralanishini oldini oladilar. Bundan

tashqari yog'ochning fizik-mexanik ko'rsatkichlari, yuqori dinamik mustaxkamligi va yorilishga kam moyilligi, shuningdek yog'och teksturasi mebel sanoati texnologik shartlarini to'la qondiradi. Shuning uchun yong'oq yog'ochidan tayyorlangan mebellar sifatli va uzoq umrli bo'ladi. Qo'qon o'rmon xo'jaligida yong'oq yog'ochidan ishlab chiqarilayotgan turfa xil mebel buyumlari xorijnikidan qolishmaydi. Yurtdoshlarimiz ularni sevib xarid qilishiyapti.

O'simlikning hamma qismlarida katta miqdorda biologik faol moddalar bor. Barglarida – aldegidlar, efir moyi, alkaloidlar, S, RR-vitaminlari, karotin, fenolkarbon kislotalar, oshlovchi moddalar, kumarinlar, flavanoidlar, antotsianlar va xinonlar mavjud. Yong'oq barglaridagi S – vitamin miqdori rivojlanish davomida asta-sekin oshib boradi va vegetatsion davrda maksimumga yetadi. Gulqo'rg'onida – organik kislotalar, S-vitamin, karotin, fenolkarbon kislotalar, oshlovchi moddalar, kumarinlar, xinonlar, A-provitamini va bakteritsid xossasiga ega bo'lgan bo'yovchi yuglon moddasi mavjud.

Yong'oq mevasini yog'ochli qobig'ida – fenolkarbonli kislotalar, oshlovchi moddalar va kumarinlar mavjuddir. Mag'iz orasidagi to'siq po'chog'ida – steroidlar, fenolkarbon kislotalar, oshlovchi moddalar, kumarinlar mavjudligi aniqlangan. Mag'zida – 18% oqsil, shakar, A-provitamini, S, E, R, K vitaminlari, V-guruh vitaminlari, mineral moddalar mavjud. Moyi – stearin, olein, linol, palmitin va linolen kislotalar glitseridlaridan tashkil topgan. Yetilmagan mevalar qobig'ida S – vitamini ko'proq bo'ladi. Miqdori bo'yicha na'matak, qora smorodina va sitruslardan qolishmaydi. Shuning uchun yong'oqning yetilmagan mevalari qobig'idan vitaminli konsentratlar tayyorlanadi. Pishgan yong'oq mag'zida eng yaxshi o'simlik moyi bor. Bu moy antiskleroz xususiyatga ega

bo'lib, ishemik kasali, boshqa yurak-qon tomir kasalliklari va jigar kasalligida qo'llaniladi.

Maqsad sari odimlar ekanmiz, biz uzoq o'tmishga bir nazar tashlab, xalq tabobatiga asoslangan xolda, uning erishgan yutuqlarini tadqiq qilib, yong'oqning kimoviy tarkibiga asoslanib, mikroelementlarga boy bo'lgan yong'oqni yetilmagan mevasidan ivitma tayyorlandi. Yong'oqni yetilmagan mevasidan 60 dona olib maydalandi va 0,5 litr 70 foizli etil spirti xamda 0,5 litr asal qo'shib 14 kun qorong'i yerda saqlandi. Shisha idish og'zi berkitilgan xolda har kuni chayqatib turildi. Tayyor eritma suzib olindi va aloxida idishga quyildi. Bir kurs davolanish uchun ushbu ivitmadan endokrin kasalligiga uchragan bemorlar (bo'qoq) kuniga 3 maxal 1 osh qoshiqdan qaynatilgan suvga qo'shib 28 kun mobaynida ichshlari lozim.

Yong'oqni 70% li etil spirtli va asalli ivitmasi xromatografik va analitik metodlar asosida tekshirib ko'rilganda, askorbin kislota, alkaloidlar, flavonoidlar, naftaxinonlar, yod borligi aniqlandi. Sifat analizda yod borligi kumush nitrat orqali aniqlandi. Bunda sariq rangdagi cho'kma tushdi.

Yong'oqning hamma qismlari foydali va zarur moddalarga boy bo'lib chiqitsiz texnologiyaga asoslangan o'simlik sifatida Respublikamizning qishloq xo'jaligi aylanmasidan chiqarilgan lalmi yerlari, tog' va adir yonbag'irlarida ekib keng qo'llanilsa, tabiat ekologiyasi va xo'jalik iqtisodi tomonidan maqsadga muvofiq bo'lardi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. X.X.Холматов, Ў.А.Ахмедов. Фармакогнозия. Тошкент, Ибн Сино НМБ, 1995, 623 б.
2. Қ.Х. Холматов, З.Х. Ҳабибов, Н.З Олимхўжаев. Ўзбекистоннинг шифобахш ўсимликлари. Тошкент, Ибн Сино НМБ, 1991, 44 бет
3. D.Grosser, W.Teetz: Einheimische Nutzhölzer (Loseblattsammlung), Herausgeber: CMA und AG Holz, 1985, ISSN 0446-2114.
4. http://www.gardenia.ru/quests/quest_659.htm